

З

сатырычным прыцэлам

Гісторыя першай студэнцкай газеты ў Літве і Беларусі

Споўнілася 200 гадоў з дня выхаду першай у айчыннай гісторыі студэнцкай газеты «Wiadomości Brukowe». Выдавалася яна ў 1816–1822 гадах у Віленскім універсітэце сіламі выкладчыкаў і студэнтаў, членаў таварыства шубраўцаў.

Пётр ДАРАШЧОНАК,
кандыдат філалагічных
навук, дацэнт

Выданне, якое з'явілася ў перыяд дзейнасці першых тайных студэнцкіх таварыстваў (філаматы, філарэты, прамяністыя і інш.) на тэрыторыі цяперашніх Літвы і Беларусі, не толькі пакінула прыкметны след у гісторыі старэйшай у гэтым рэгіёне ВНУ, але і данесла да нашых дзён яскравыя ўзоры сатырычнай публіцыстыкі і творы на актуальныя тэмы тагачаснага грамадска-палітычнага жыцця.

За час існавання газеты бліскучая плеяда прафесараў і студэнтаў Віленскага ўніверсітэта змясціла на яе старонках сотні публікацый, якія вызначаліся высокім прафесійным узроўнем і багатым зместам. Як адзначаюць даследчыкі, «рэдакцыя ў сатырычным плане паказвала сістэму прыгонніцтва ў краіне, вы-

ПРА АЎТАРА

ДАРАШЧОНАК Пётр Леанідавіч.

Нарадзіўся ў 1953 годзе ў в. Самсоны Сенненскага раёна Віцебскай вобласці. Скончыў факультэт журналістыкі БДУ (1979). Працаваў рэдактарам газеты «Советский медик» (Мінскага дзяржаўнага медінстытута), намеснікам адказнага сакратара, в.а. загадчыка аддзела гарадской гаспадаркі газеты «Вечерний Минск».

З 1991 года – выкладчык кафедры гісторыі журналістыкі журфака БДУ. У 1996 годзе – дэкан факультэта журналістыкі БДУ, у 1997–1998 гадах працаваў кіраўніком прэс-службы Белдзяржуніверсітэта. У 1998–2014 гадах – загадчык кафедры гісторыі журналістыкі факультэта журналістыкі БДУ (цяпер – Інстытут журналістыкі БДУ), з 2014 года – дацэнт кафедры гісторыі журналістыкі і менеджменту СМІ.

Кандыдат філалагічных навук (1993), дацэнт (1997).

Аўтар каля 80 навуковых работ.

Сфера навуковых інтарэсаў: праблемы беларускай дзяржаўнасці ў публіцыстыцы XIX–XX стагоддзяў.

Член Беларускага саюза журналістаў.

ступала з выкрывальнымі артыкуламі аб спустошанасці польскай шляхты. Ідэалогія газеты асноўвалася на агульначалавечых каштоўнасцях і сцвярджэнні, што ўсе людзі ў грамадстве надзелены роўнымі правамі» [1, с. 44].

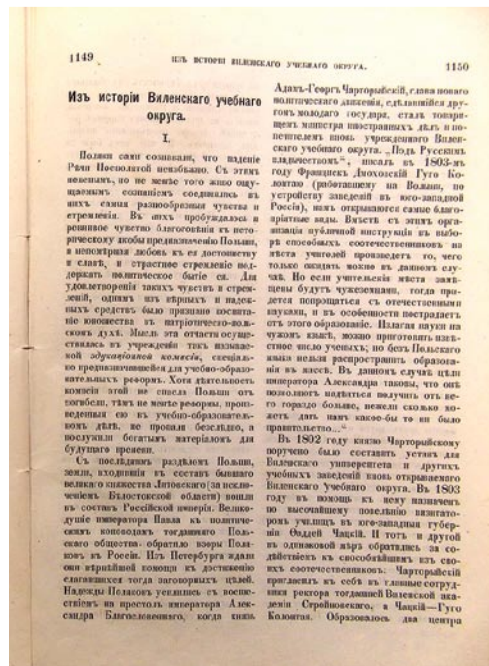
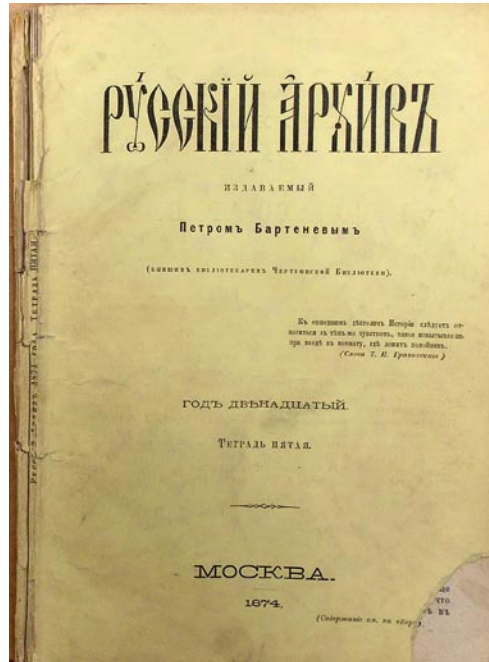
«Wiadomości Brukowe» («Вулічныя навіны») былі непарыўна звязаны з дзейнасцю створанага 11 лютага 1817 года таварыства

шубраўцаў (польск. szubrawiec – нягоднік, шэльма, лайдак) [2, с. 211]. Літаратурнае ліберальнае асветнае таварыства шубраўцаў знаходзілася ў больш выгадным становішчы, чым любая іншая студэнцкая арганізацыя, бо працавала легальна і ставіла ў сваёй дзейнасці хутчэй маральныя, чым палітычныя мэты.

Таварыства арыентавалася на адукаваную частку грамадства – сярэднія саслоўе (чыноўнікі, дробная шляхта, рамеснікі, гандляры і інш.). Арыгінальным прадуктам мастацкай і геральдычнай творчасці шубраўцаў была сімволіка таварыства (гравюра «шляхціц на лапаце», гербавая пячатка – вянок з дубовых лістоў, у сярэдзіне якога змяшчаліся складзеныя крыж-накрыж лапата і мятла), цырыманіал арганізацыі (парадзіраваў абрады масонства) і нават «радавод», пра які пісаў у 1874 годзе гісторык С. Бархатцаў на старонках «Русского архива»: «Родословную же свою Шубравцы производили от первейших потомков Хама; предком своим считали некоего Грундриппа; патронами Римского Шубравца (?) Цицерона, Английского Бульвера и других Европейских знаменитостей, а себя – непременно литераторами» [3, сл. 1178].

Першыя нумары газеты «Wiadomości Brukowe» ўбачылі свет у канцы 1816 года і адразу сталі карыстацца поспехам у чытачоў. Але, нягледзячы на гэта, выданне сутыкнулася з фінансавымі цяжкасцямі. Таму па ініцыятыве рэдакцыі 11 лютага 1817 годзе было заснавана таварыства шубраўцаў, закліканае матэрыяльна падтрымліваць і распаўсюджваць газету. Яго заснавальнікамі былі М. Балінскі, Л. Бароўскі, Ю. Завадскі, А. Марціноўскі, З. Нямчэўскі, Я. Шымкевіч, К. Контрым, М. Ромер, А. Снядэцкі і інш.

Супрацоўніцтва газеты і членаў таварыства мела і такі аспект, як жаданне клапаціцца пра сваіх блізкіх, прывіваць ім любоў да асветы і цвярозага жыцця, выкараняць розныя заганы: п'янства, прагу да азартных гульняў, суцяжніцтва, бяздзейнасці і г.д. Асноўныя прынцыпы структурнай арганізацыі і кірункі дзейнасці таварыства адлюстраваны ў Кодэксе шубраўскім (статуце) і ў дадатку да яго «Аб рустыканах», а таксама ў артыкулах А. Снядэцкага «Прамова да шубраўства» і «Дадатак да «Вулічных навін» (студзень 1818 года). Дарэчы, статут быў распрацаваны спецыяльнай камісіяй у складзе К. Стравінскага, М. Балінскага і К. Контрыма, прыняты на пасяджэнні таварыства 30 чэрвеня 1817 года, апублікаваны ў газеце 7 лютага 1819 года. Ён складаўся з 16 параграфў (правіл) і падрабязна рэгламентаваў дзейнасць членаў таварыства [3, сл. 1180–1184].

Кожны з рэдактараў газеты «Wiadomości Brukowe» выконваў свае абавязкі на працягу аднаго года. За час існавання газеты на гэтай пасадзе працавалі А. Снядэцкі, І. Ляхніцкі, К. Контрым, М. Балінскі, А. Марціноўскі.

Кожны з рэдактараў газеты «Wiadomości Brukowe» выконваў свае абавязкі на працягу аднаго года. За час існавання газеты на гэтай пасадзе працавалі А. Снядэцкі, І. Ляхніцкі, К. Контрым, М. Балінскі, А. Марціноўскі.

«§ 1. Общество имеет в виду не отдельные личности, а преследует разные дурные обычаи и привычки вообще в массе, как-то:

- 1) Употребление горячих напитков, где бы то и когда бы то ни было;
- 2) Игру в карты, чекино, на бильярде;
- 3) Сутяжничество и страсть к процессам, которые портят согласие и разоряют имущество;
- 4) Кичливость невежественных и неспособных людей заслугами своих предков;
- 5) Фальшивое и заслуженно осмеиваемое некоторыми убеждение, будто места составляют привилегии известного класса, а не профессию, требующую знания и труда;
- 6) Фальшивое мнение, будто можно быть хорошим обывателем и нести известный род службы, не читая книг и не имея собственных;
- 7) Также мнение, будто можно быть компетентным судьей в своих собственных делах;
- 8) Плохо понятая любовь к отечеству, чтобы хвалить без разбора все, что считается своим, кровным; напротив, указывать на недостатки, – это значит исправлять их;
- 9) Легкость обетов и клятв и их неисполнение, гордость в обращении с одними и низкопоклонничество этих же лиц с другими.

§ 2. Средством для достижения этой цели полагается издание «Бруковых Ведомостей».

§ 3. Общество должно заботиться как о собственном существовании, так и об издании «Бруковых Ведомостей».

§ 4. Члены общества двоякие: городские и деревенские (*urbani et rusticani*). Первых (не моложе 25 лет) может быть до 40 человек; количество вторых еще будет определено. Каждый *urbanus*, при вступлении в общество, должен избрать для себя какое-нибудь мифическое имя из Литовской истории и титуловать себя таковым во всех делах общества. В продолжение года он должен, хотя бы и с чужою помощью, вычитать что-нибудь из хроник о своем мифическом герое и приготовить для напечатания; ибо такая работа полезна как для него, так и для края, по учению Римского Шубравца – Цицерона: *trahimur omnes landis studio, et optimus quisque maxime gloria ducitur* (все мы движемся желанием похвалы, и слава руководит преимущественно даже наилучших).

§ 5. Обязанности членов тоже двоякие: одни относятся к поддержанию и сохранению Шубравских достоинств, другие к распространению общества.

Что касается первых, то всякий Шубравец, в продолжение всей своей жизни, должен читать две газеты: одну политическую, другую литературную, для доставления пищи душе, как главной части человека. Кроме этого, прочитывать в месяц хоть одну книгу, заключающую в себе не менее 10 листов: собственных книг иметь не менее 10 и умножать число их хотя одною в год.

Что касается вторых, то всякий Шубравец, в течение 20 дней, должен изготовить что-нибудь для «Ведомо-

стей», в духе уличных известий, и держать в секрете, как существование общества, так и предметы его занятий на заседаниях.

§ 6. Общество имеет своих дигнитаров и администраторов.

§ 7. Первые в числе неограничены и после президента имеют первое место. Без их ведома не может быть перемен в уставе; по их желанию должны собираться заседания.

§ 8. Вторые следующие: 1) президент, 2) оратор, 3) стражник, 4) секретарь и 5) редактор. Все они имеют еще и своих годичных помощников. Без администраторов тоже не может быть заседаний.

§ 9. Президент обязан: звонком открывать и закрывать заседания, следить за порядком действий, давать и собирать голоса. Предметами же заседаний служат: чтение прежних протоколов и подпись; чтение материалов для «Бруковых Ведомостей» и выбор новых членов. Во время заседаний, все сидят с покрытыми головами.

§ 10. Оратор, по желанию президента, помогает ему читать и говорить, следит за исполнением кодекса, сохраняет список очередных чтений, объявляет каждому его очередь и председательствует в редакционном комитете.

§ 11. Стражник наблюдает за порядком и, в случае нарушения его, стучит по полу лопатой.

§ 12. Секретарь ведет протоколы, советуется с президентом о предметах заседаний; обязанностей Шубравских может и не нести.

§ 13. Редактор в продолжение года издает «Бруковые Ведомости». Материалы для них и средства дает общество, но отвечает за неисправности только он один лично. В заседаниях он сидит около оратора. Он докладывает редакционному комитету о содержании каждого нового № «Бруковых Ведомостей» и за ошибки платит штраф, за грамматические – 1 к., за всякие другие – 5 к., по определению большинства членов.

§ 14. Выборы новых членов производятся не прежде, как общество удостоверится в их способностях и благонадежности. Всякий новичок должен непременно представить обществу какое-нибудь свое сочинение.

§ 15. Обряд поступления в Общество следующий. Залетник объявляет на заседании имя будущего члена; о нем наводятся справки и, если они удовлетворительны, то собираются голоса; выбор решается большинством. После этого залетник приводит новоизбранного на одно из заседаний и оставляет его в залетной избе, а сам входит в заседание и докладывает президенту. Президент посылает за новичком стражника. Если он известный в литературе автор, то при входе его общество привстает. Президент приветствует его, вразумляет насчет Шубравских обязанностей и, в знак неупрежденного согласия его с обществом, протягивает ему руку; затем протягивают ему руки и прочие Шубравцы. Новоизбранный садится на указанное ему место и покрывает свою голову.

§ 16. Выбывают из общества не желающие и нарушающие устав».

Анджэй Снядэцкі (1768–1838) – хімік, урач, філосаф і асветнік, малодшы брат Я. Снядэцкага, рэктара Віленскага ўніверсітэта, быў адным з заснавальнікаў і ідэолагаў таварыства шубраўцаў. Рэдагаваў часопіс «Dzennik Wileński» («Віленскі дзённік», 1805–1806) і газету «Wiadomości Brukowe». Яго сатырычныя творы адлюстроўвалі і тагачаснае польскае жыццё, і заходнеўрапейскія (французскія) парадкі, і адметныя з’явы прыватнага характару. Адмоўна ўспрымаў рамантызм, у гэтым быў салідарны са сваім братам. Сатырычнай літаратурай А. Снядэцкі займаўся толькі ў час знаходжання ў таварыстве шубраўцаў – да 1822 года [4].

Ігнат Ляхніцкі (1793–1826) – доктар філасофіі. Вучыўся ў Віленскім універсітэце, дзе вызначыўся рознакаковымі здольнасцямі (хімія, фізіка, літаратура, статыстыка). У 1816–1818 гадах выдаваў і рэдагаваў у Вільні часопіс «Pamiętnik magnetyczny» («Дзённік магнетычны»), быў рэдактарам газеты «Wiadomości Brukowe», а з 1820 па 1823 год – адным з рэдактараў газеты «Dzieje Dobroczynności Krajowej i Zagranicznej...» («Справы айчынай і замежнай дабрачыннасці...») [5].

Казімір Контрым (1776–1836) – адна з самых загадкавых асоб у гісторыі газеты «Wiadomości Brukowe» і таварыства шубраўцаў. З 1803 года працаваў у Віленскім універсітэце, дзе атрымаў званне ад’юкта. Быў сурэдактарам часопіса «Dziennik Wileński» (1815–1818), газеты «Dzieje Dobroczynności Krajowej i Zagranicznej...» (1820–1822), адным з заснавальнікаў таварыства шубраўцаў і рэдактарам (пасля І. Ляхніцкага) газеты «Wiadomości Brukowe» [6].

Папаячыцель Віленскага ўніверсітэта М. Навасільцаў, які ўзначальваў камісію па расследаванні дзейнасці тайных таварыстваў, характарызаваў яго ў запісцы вялікаму князю Канстанціну Паўлавічу як чалавека вельмі ўплывовага і небяспечнага: «Под скромным званием ад’юкта... сей хитрый и скрытный человек управлял долгое время самым неприметным образом как университетом, так, можно сказать, и мнением большей части здешней публики, о чем упоминали не только иностранные, но даже и наши русские столичные журналы. Орудием к достижению сего служили ему разные общества, основываемые им

самим, но всегда под чужим именем, как например, общества «шубравцев», «масонских реформаторов», «для пособия бедным ученикам» и проч., из коих последнее, как после открылось, имело в виду превратить «тайное общество филаретов» в публичное, под благовидным предлогом, означенным в его заглавии... и наружные связи его, весьма обширные, немало способствовали ему в господствовании над университетом и обучающимся юношеством. Все сии, собранные мною на его счет, сведения были поводом, что я всегда почитал его одного из главнейших и опаснейших пружин возмутительной системы» [7, с. 69–70].

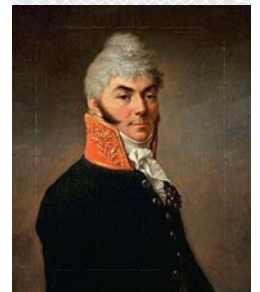
У 1824 годзе падчас судавага працэсу над філаматамі К. Контрым быў звольнены з універсітэта і перабраўся ў Варшаву, дзе рэдагаваў часопісы «Biblioteka Handlowa» («Гандлёвая бібліятэка»), «Wiadomości Handlowe» («Гандлёвыя навіны»). Варта заўважыць, што ў сваіх публіцыстычных творах ён не проста заклікаў да аднаўлення Рэчы Паспалітай, а быў непасрэдным удзельнікам паўстання 1794 года пад кіраўніцтвам Т. Касцюшкі і паўстання 1830–1831 гадоў.

Міхаіл Балінскі (1794–1864) – гісторык і публіцыст, ураджэнец Полацкага павета. Скончыў Віленскі ўніверсітэт у 1818 годзе. Працаваў у часопісах «Dzennik Wileński», «Tygodnik Wileński» («Віленскі штотыднёвік»). Арыштаваны за ўдзел у падрыхтоўцы паўстання 1830–1831 гадоў, з 1836 года жыў у Варшаве, дзе стаў адным з заснавальнікаў навукова-літаратурнага часопіса «Biblioteka Warszawska» («Варшаўская бібліятэка»). Міхаіл Балінскі пісаў публіцыстычныя, гістарычныя і гісторыка-геаграфічныя даследаванні, прысвечаныя гісторыі Беларусі, пры гэтым разглядаючы яе як частку гісторыі Польшчы і польскай культуры [8].

Антон Марціноўскі (1781–1855), выдавец і публіцыст, нарадзіўся ў мястэчку Радашковічы. Скончыў Мінскую гімназію, Віленскі ўніверсітэт у 1807 годзе. Ён быў адным з арганізатараў Віленскага друкарскага таварыства і таварыства шубраўцаў. Акрамя працы ў газеце «Wiadomości Brukowe», з’яўляўся рэдактарам-выдаўцом газеты «Kurier Litewski» («Літоўскі кур’ер», 1817–1839), часопіса «Dzennik Wileński» (1819–1830). У заснаванай ім у Вільні ў 1817 годзе друкарні было выдадзена каля

Анджэй Снядэцкі

Мікалай Навасільцаў

Міхаіл Балінскі

Антоні Гарэцкі

400 назваў кніг па розных галінах ведаў. Яго п'яру належыць антыпрыгонніцкая сатыра «Машына для біцця сялян» (пад псеўданімам Патэлё, 1817), дзе паказана бяспраўнае становішча прыгонных. Даследчыкі яго творчасці мяркуюць, што ў 1812 годзе А. Марціноўскі пісаў на беларускай мове адозвы да сялян супраць памешчыкаў [9].

Аўтарамі большасці публікацый газеты былі члены таварыства шубраўцаў (пра гэта паведаміла сама рэдакцыя ў дадатку да трэцяга нумара сваёй газеты). Шубраўцы падзяляліся на сапраўдных членаў (т.зв. «урбаны» – аўтарытэтныя жыхары Вільні колькасцю не больш як 40 чалавек і ўзростам не маладзей за 25 гадоў), ганаровыя члены («рустыканы», ці сельскія жыхары 1-й катэгорыі), члены-карэспандэнты («рустыканы» 2-й катэгорыі, колькасць якіх была не абмежавана). «Рустыканаў» 1-й катэгорыі выбіралі з асоб, вядомых публікацыямі ў сферы літаратуры і мастацтва; 2-ю катэгорыю шубраўцы папаўнялі высокаадукаванымі людзьмі, якія былі зацікаўлены ў развіцці навукі, або моладзю, здатнай да літаратурнай працы.

Членамі таварыства шубраўцаў і аўтарамі публікацый у газеце «Wiadomości Brukowe» былі рэктар універсітэта Я. Снядэцкі, доктар медыцыны Я. Шымкевіч, ардынарны прафесар Л. Бароўскі, паэты І. Шыдлоўскі (псеўданім Гульбі), Б. Рыхтэр, В. Сянкоўскі (літ. псеўданім Барон Брамбеус), Ф. Галанскі, М. Ромер і іншыя. У таварыства ўваходзілі таксама вядомыя пазней рускія пісьменнікі М. Грэх і Ф. Булгарын. Ганаровым членам таварыства шубраўцаў Ф. Булгарын стаў у студзені 1819 года, а пасля канчатковага пераезду ў Санкт-Пецярбург працягваў падтрымліваць з таварыствам цесныя кантакты.

Адным з аўтараў газеты быў паэт Антоні Гарэцкі (1787–1861) – значная і цікавая постаць у літаратурным жыцці XIX стагоддзя. 8 чэрвеня 1818 года быў прыняты ў таварыства шубраўцаў, атрымаў псеўданім з літоўскай міфалогіі «Варпу». Але праз некалькі месяцаў пасля ўступлення ён пакінуў арганізацыю, бо, на яго думку, у пасквілях, якія ўсё часцей з'яўляліся на старонках выдання, парушаліся асноўныя прынцыпы гуманізму.

Друкаваліся на старонках выдання і гістарычныя апавяданні Ігната Ходзькі

(1794–1861), паэта, які скончыў Віленскі ўніверсітэт са ступенню кандыдата філасофіі. Прыняты ў таварыства шубраўцаў, у якім ён быў вядомы як «рыфмаплёт», І. Ходзька змясціў у газеце некалькі артыкулаў, якія і цяпер лічацца найбольш дасціпнымі творами польскай літаратуры таго часу.

Зашэсць гадоў выдадзена 287 нумароў газеты «Wiadomości Brukowe», якая выходзіла адзін раз у тыдзень па суботах на польскай мове. Яна друкавалася рознымі фарматамі, на паперы рознага памеру, без ілюстрацый і толькі асобныя нумары мелі пры загаловку гумарыстычную гравюру «Шляхціц на лапаце» [10, с. 57]. Нумары газеты выходзілі ў аб'ёме друкаванага паўліста, да некаторых з іх прыкладаліся дадаткі. Агульны аб'ём усіх нумароў за час выдання перавышаў 150 друкаваных аркушаў. Нумар складаўся з шэрага артыкулаў, якія тычыліся нейкай адметнай жыццёвай з'явы ці пытання. Як адзначаў С. Бархатцаў, «внешняя форма их изложения, как и самые заглавия, очень разнообразны. Больше всего попадают: объявления, предостережения, письма найденные, письма присланные, корреспонденции и в особенности – путешествия, или так называемые «вендрувки» и «влоченги», между которыми вендрувки «пружняка-философа» и «шляхтича на лопате» составляют украшение Шубравской литературы. Так как Шубравцы, по 1 § своего устава, имели в виду не индивидуальные пороки, а общественные, то в статьях их очень редко встречаются подлинные названия местностей, еще реже имена описываемых лиц, и вовсе нет имен авторов. Если же и встречаются имена последних, то или принятые ими в обществе, или же нарочно выдуманные соответственно содержанию самих статей. Таковы, например, имена: Описописов, Окпишишек, Выведенских, Сейтестиксов, Пшонок, «шляхтичей-на-огроде», «шляхтичей-на-метле», «шляхтичей-на-лопате» и т.д.» [3, сл. 1185].

З дапамогай трапнага друкаванага слова рэдакцыя вяла пошук новых кірункаў сацыяльна-эканамічнага і духоўнага аздаўлення грамадства, канцэнтруючы сваю дзейнасць на сатырычна-гумарыстычным выкрыцці нораву тагачаснага грамадства. Выданне змагалася за роўнасць людзей перад законам, крытыкавала неправамернасць падыходу да асветы як прывілеі толькі заможных слаёў грамадства, даказ-

Ігнат Ходзька

Мікалай Грэх

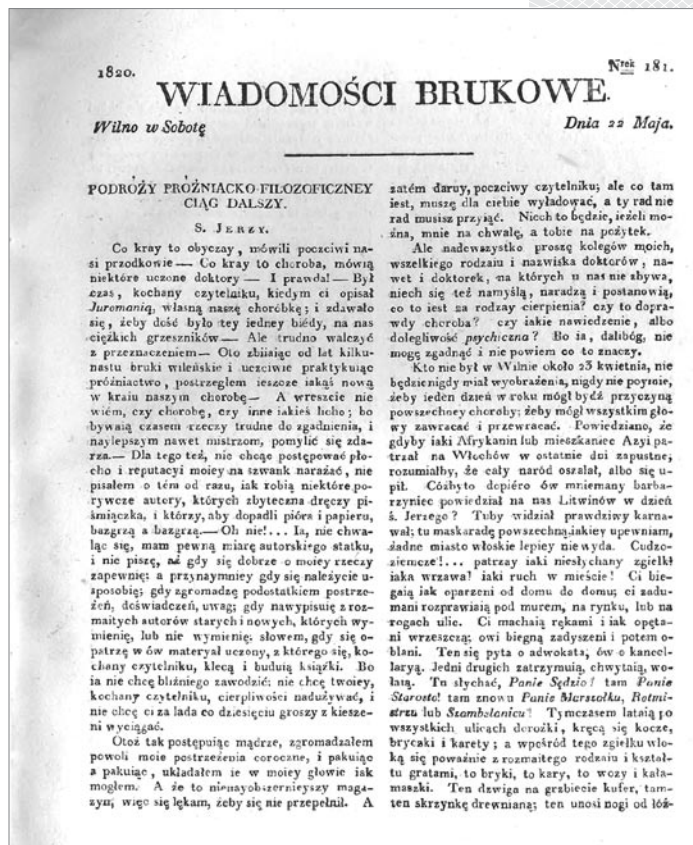

Фадзей Булгарын

вала неабходнасць фарміравання кадраў нацыянальнай інтэлігенцыі. Аўтары газеты выступалі супраць невуцтва, цемрашальства, забабонаў, шляхецкіх нораваў, прыгоннага права, лічылі, што пашырэнне асветы можа ўплываць на паляпшэнне становішча прыгонных сялян. Такая рэдакцыйная палітыка і тлумачыць адсутнасць (за выключэннем трох-чатырох артыкулаў) публікацый па літоўскай міфалогіі, запланаваных у шубраўскім статусе, але ў далейшым прызнаных неактуальнымі.

У 1817 годзе шубраўцы праз сваю газету пачалі рыхтаваць літоўска-беларускае грамадства да адмены прыгону. Яскравым узорам антыпрыгонніцкай сатыры быў артыкул А. Марціноўскага «Машына для біцця сялян», надрукаваны ў № 8 газеты за 1817 год. Сучасны следчык М. Хаўстовіч (ён і пераклаў гэты твор на беларускую мову) вельмі выразна паказаў, як А. Марціноўскі з дапамогай сатырычных літаратурных прыёмаў крытыкаваў тагачасныя прыгонныя парадкі: «Відавочна, сын уніяцкага святара з Радашковіч выказваў думку, якая не была новаю ў віленскім грамадстве, але форма выяўлення гэтай думкі была арыгінальнаю. У час станаўлення механізацыі і тэхнічнага прагрэсу А. Марціноўскі знаёміў шляху з машынай, якая нібыта вырашала адну з самых складаных задач вясковага гаспадары, — дазваляла трымаць сялян у паслушэнстве, што абяцала без асаблівых намаганняў павысіць прадукцыйнасць працы, а г.зн. давала надзею на вялікія прыбыткі. Выхад трохтысячнага накладу восьмага нумара газеткі «Вулічныя весті» для 30-тысячнае Вільні быў нахшталт выбуху магутнае бомбы. Менавіта гэтая публікацыя прыспешыла стварэнне Таварыства шубраўцаў, арганізацыі, якая на новым узровень узняла разумовае і культурнае жыццё краю» [11, с. 215].

Публікацыі газеты, скіраваныя на адмену прыгонніцтва, знаходзілі водгук у асяроддзі перадавой інтэлігенцыі краю. Ідэю вызвалення сялян на прыкладзе остзейскіх губерняў падтрымліваў віленскі віцэ-губернатар Міхал Плятэр-Зіберг, а ў снежні 1817 года пытанне аб рэформе ўзнімалася на дваранскіх выбарах у Вільні. Газета «Wiadomości Brukowe» за кароткі час аб'яднала вакол сябе дзясяткі таленавітых літаратараў Віленшчыны і набыла шматлікіх паслядоўнікаў. Спачат-

ку дзейнасць шубраўцаў, накіраваная на культурнае і духоўнае адраджэнне краю, не выходзіла за рамкі дазволенага ўрадам. Але неўзабаве ў матэрыялах выдання пачалі выяўляцца і крамольныя думкі, якія мясцовыя расійскія адміністратары заўважылі не адразу. Патрыятычныя настроі мясцовай студэнцкай і вучнёўскай моладзі ахапілі і шубраўцаў, якія, высмейваючы ў газетных публікацыях загану і недахопы грамадства, імкнуліся аб'яднаць разрозненныя групы пад лозунгамі гістарычна-польскай адукацыі і вярнуць да жыцця старыя польскія ідэалы.

Папулярнасць газеты шубраўцаў у краі непакоіла грамадскія колы Варшавы, якія лічылі шкоднай для будучай адноўленай Польшчы любыя праявы мясцовага сепаратызму. Ананімны «Варшаўскі сябар» у сваім лісце («Wiadomości Brukowe», № 147) пісаў шубраўцам: «Вы менш клапаціцеся аб тым, ці зразумее вас Варшава, абы толькі зразумелі вас Вільня і Літва». Там жа аўтар прыводзіў выказванні мясцовых віленскіх дзеячаў, якія лічылі, што пры адсутнасці ў Літве «судавага інстытута» «Wiadomości

Brukowe» выконвалі ролю былога Літоўскага трыбунала [3, сл. 1187].

Падазрэнні ў незалежніцкіх настроях шубраўцаў, выказаныя іх варшаўскімі апанентамі, былі небеспадстаўнымі. Члены таварыства мелі намер ператварыць край з літоўска-рускага ў літоўска-польскі, прычым, як лічыць сучасны гродзенскі даследчык В. Швед, «шубраўцы імкнуліся да адраджэння Літоўска-Польскай канфедэрацыі з палітычнай аўтаноміяй для Літвы» [2, с. 212]. Студэнты Віленскага ўніверсітэта ўсё больш выразна ўсведамлялі сябе «адзінствам моцным», але выхаванне моладзі на польскіх ідэалах і культуры, да якога імкнуўся папчыцель Віленскай навучальнай акругі А. Чаргарыйскі, не змяніла яе ліцвінскага характару, узгадаванага на беларускай рэгіянальнай культуры.

У верасні 1820 года ўзнікла нелегальная арганізацыя – філарэты, літаратурная творчасць якіх зрабіла змест газеты больш блізім да рэальных жыццёвых падзей. Яны збіралі падрабязную інфармацыю аб народанасельніцтве, настроях, характарах, нормах і звычаях розных слаёў грамадства. Звесткі аб становішчы ў беларуска-літоўскім краі, сабраныя філарэтамі ў час вакацыў, з'яўляліся фактычнай асновай для

матэрыялаў газеты «Wiadomości Brukowe». Вялікае значэнне для развіцця перадавой думкі і абуджэння грамадскай свядомасці мела палеміка, якая разгарнулася паміж прафесарамі Віленскага ўніверсітэта і Полацкай езуіцкай акадэміі на старонках газеты «Wiadomości Brukowe» і «Dziennik Wileński» з аднаго боку і часопіса «Miesięcznik Połocki» («Полацкі штотомесячнік») – з другога.

Узмацненне цензуры ў Расійскай імперыі і ў Царстве Польскім прывяло да забароны продажу замежных кніг і немагчымасці выпісваць жыхарам Віленшчыны замежныя газеты, а таксама да закрыцця ў 1821 годзе беларуска-літоўскіх масонскіх лож, якія мелі значны ўплыў на дзейнасць шубраўцаў, філаматаў, філарэтаў, прамяністых. Рэвалюцыйныя падзеі ў Еўропе выклікалі рэпрэсіі ў дачыненні да студэнцкіх гурткоў і іншых грамадскіх аб'яднанняў у паўночна-заходніх губернях. Спыненне выдання газеты «Wiadomości Brukowe» ў 1822 годзе – рэакцыя ўрада на абмеркаванне ў яе публікацыях, хоць і вельмі асцярожна, пытанняў свабоды друку. Не задавальняла царскіх чыноўнікаў і такая рэзкая змена, як «перанос сатырычнага акцэнта з агульных заган на канкрэтна ўплывовых асоб». Гэта і стала падставай для закрыцця штотыднёвіка, а пасля і самога таварыства [12, с. 481].

Першая ў Літве і Беларусі студэнцкая газета «Wiadomości Brukowe» Віленскага ўніверсітэта пакінула глыбокі след у гісторыі нацыянальнай культуры, літаратуры і журналістыкі. Сатырычным пяром выкрываючы загану грамадства, выданне імкнулася да яго сацыяльна-эканамічнага і духоўнага аздаравлення, кансалідавала інтэлігенцыю краю на культурную і духоўную працу.

Ідэі ліцвінскага аўтанамізму і патрыятызму, якія ўвасаблялі ў літаратурнай форме аўтары газеты, станоўча ўспрымалі многія адукаваныя прадстаўнікі насельніцтва на памежжы ўплываў трох асноўных палітычных сіл – імперскіх органаў кіравання ў Пецярбургу, канстытуцыйнага Царства Польскага і Вільні як цэнтра навучальнай акругі. Выданне адыграла пэўную ролю ў кансалідацыі беларускай нацыі на аснове нацыянальных супольнасцей (ліцвінаў і беларусаў) у рамках падрыхтоўчага перыяду выяўлення беларускай нацыянальна-культурнай ідэі, які працягваўся з канца XVIII да другой паловы XIX стагоддзя. ▀

ЛІТАРАТУРА

1. Слука, А.Г. Беларуская журналістыка: падручнік / А.Г. Слука. – Мінск: БДУ, 2011. – 447 с.
2. Швед, В.В. Паміж Польшчай і Расіяй: грамадска-палітычнае жыццё на землях Беларусі (1772–1863 гг.) / В.В. Швед. – Гродна: ГрДУ, 2001. – 416 с.
3. Бархатцев, С. Из истории Виленского учебного округа / С. Бархатцев // Русский архив. – 1874. – Тетрадь пятая. – Стб. 1149–1262.
4. Дарашэвіч, Э. Снядэцкі (Śniadecki) Анджэй / Э. Дарашэвіч // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. – Т. 6, ч. 1: Пузелі – Усяя. – Мінск: Беларуская Энцыклапедыя, 2001. – С. 373.
5. Ляхніцкі Ігнатій Эмануіл // Биографическая энциклопедия [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://www.biografija.ru/biography/lyakhnickij-ignatij-emmanuil.htm>. – Дата доступу: 16.11.2016.
6. Семянчук, А. Контрым Казімір / А. Семянчук // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. – Т. 4: Кадэты – Ляшчэня. – Мінск: Беларуская Энцыклапедыя, 1997. – С. 232.
7. Шолкович, С.В. О тайных обществах в учебных заведениях Северо-Западного края при князе А. Чарторыйском / С.В. Шолкович // Заря. – 1871. – № 5. – Отд. I. – С. 64–74.
8. Караў, Дз. Балінскі Міхаіл Ігнатавіч / Дз. Караў // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. – Т. 1: А – Беліца. – Мінск: Беларуская Энцыклапедыя, 1993. – С. 282–283.
9. Марціноўскі Антоній // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. – Т. 5: М – Пуд. – Мінск: Беларуская Энцыклапедыя, 1999. – С. 81–82.
10. Гісторыя беларускай кнігі: у 2 т. – Т. 2: Кніжнасць новай Беларусі (XIX–XXI стст.) / М.В. Нікалаеў [і інш.]; навук. рэд.: В.В. Антонаў, М.В. Нікалаеў. – Мінск: Беларуская Энцыклапедыя, 2011. – 436 с.
11. Хаўстовіч, М. Сатыра ў духу Свіфта / М. Хаўстовіч // Працы кафедры гісторыі беларускае літаратуры Белдзяржуніверсітэта: навуковы зборнік / Пад агульн. рэд. М. Хаўстовіча. – Выпуск дзевяты. – Мінск, ВТАА «Права і эканоміка», 2008.
12. Рыбко, М.Я. Шубраўцы / М.Я. Рыбко // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. – Т.17: Хвінявічы – Шчытні. – Мінск: Беларуская Энцыклапедыя, 2003. – С. 480–481.